

A vagyoni jogi jogosultságok, avagy „pénz beszél...”

... a jogász meg mondja a magáét... mely szerint a vagyoni jogi jogosultságokkal tisztában lenni, minden szerző elengedhetetlen kötelezettsége.

A szerző joga, hogy a mű felhasználására bárkinek engedélyt adjon, ezt szoftver esetében általában egy – a számítástechnikai berkekben licenc néven ismert – felhasználási szerződés keretében teheti meg¹.

A vagyoni jogi jogosult

Tételezzük fel, hogy legújabb – kereskedelmi forgalomban szerzett² – „*Handabanda*” névre hallgató, füllentés-analizáló szoftverünk licencében azt találjuk, hogy a velünk szerződő jogosult nem *Svindli Jimmy* (aki egyébként a szerző), hanem a *Víg Matróz és Társa Részvénytársaság* (a továbbiakban *VMT Rt.*). Ennek az alábbi okai lehetnek:

1. *Jimmy* a *VMT Rt.* munkavállalója, így az általa – munkaviszonyban – alkotott szoftverek vagyoni jogai automatikusan átszálltak az őt foglalkoztató cégre.
2. A „*Handabanda*” együttesen létrehozott műnek minősül, ami körülbelül annyit tesz, hogy a *VMT Rt.* kezdeményezte és irányította a szoftver fejlesztését, és azt a későbbiekben saját neve alatt hozta forgalomba³. (A mű megalkotásában együttműködő szerzők hozzájárulásai pedig oly módon egyesültek, hogy azokat a későbbiekben nem lehet szétválasztani – azaz itt a fejlesztésben nem csak *Jimmy*, hanem a *Kapitány*, és a többiek is közreműködtek.)
3. Az *Rt.* jogát ruházás révén vált a szoftver jogosultjává. Ez a szerzés olyan további kérdéseket vet fel, hogy például milyen áron és milyen körülmények között cseréltek gazdát a jogok. Az át ruházás ugyanis nem történtett szóbeli megállapodással, mert az semmis szerződés lenne, hasonlóan ahhoz az esethez, ha az *Rt.* képviselője, a „*Kocsmá a három rozsdás szöghöz*” nevű ivóban íratja alá a meglehetősen ittas *Jimmy* fiúval a szerződést, melynek keretében az – további 6 felesért – átengedi a kizárólagos jogokat.

Bár ilyen szélsőséges példakkal a való életben nem nagyon találkozunk, mégis egyértelműen kirajzolódik a nagyobb vállalatok törekvése, mellyel a szerzőktől a lehető legalacsonyabb áron próbálják a fejlesztéseket megszerezni.

Vagyoni jogi ipi-apacs

Induljunk ki abból, hogy az eljárás jogszerű volt, tehát a jogokat törvényes keretek közt szerzi meg a jogosult. Lássuk, pontosan mit is engedünk át ilyenkor.

A mű felhasználási területeit két nagy csoportba soroljuk, ezek az anyagi és a nem anyagi felhasználási formák⁴.

Anyagi felhasználás	Nem anyagi felhasználás
<ul style="list-style-type: none"> • Többszörözés: a szoftvert több tucat CD-re átmásoljuk 	<ul style="list-style-type: none"> • Nyilvános előadás tartása: a képernyő képét kivetítőn megjelenítjük egy konferencián
<ul style="list-style-type: none"> • Terjesztés: a CD-re másolt szoftvert kereskedelmi forgalomba hozzuk 	<ul style="list-style-type: none"> • Nyilvánossághoz közvetítés: a tévé valamelyik műsorában bemutatjuk a program képességeit
<ul style="list-style-type: none"> • Bemutatás: ilyen például az, ha egy kiállításon mutatjuk be a művet (ez persze szoftverre nem igazán jellemző felhasználási forma) 	<ul style="list-style-type: none"> • Átdolgozás: ilyen például az, ha egy program forráskódját megjegyzésekkel látjuk el, vagy ha frissítést (upgrade) adunk ki hozzá

A fenti felsorolás három, a szoftverekkel kapcsolatban kifejezetten lényeges pontot tartalmaz, nevezetesen a többszörözést, a terjesztést és az átdolgozást. Ezekkel tehát ismerkedjünk meg közelebbről is.

¹ Ebben a részben főleg kereskedelmi forgalomban megjelenő szoftverekről lesz szó, ráadásul többnyire a szerző szemszögéből. A szabad illetve nyílt forráskódú társaikról külön írást szántam.

² Ez szükséges kitétel, a jelenlegi szerzői jogi szabályok szerint, ugyanis csak ez a forma mentes az írásbeliség alól. Bővebben a felhasználási szerződésről szóló cikkben írok erről, valamikor jövőre.

³ Félreértés ne essék, ettől még a *VMT Rt.* nem lett szerző.

⁴ A táblázat többnyire a szoftverek szempontjából releváns jogokat tartalmazza.

A többszörözés

Ha épp nem a szoftverjogról szólna ez a sorozat, hanem valamilyen más szerzői alkotással hozott volna össze minket a véletlen, sok szempontból egyszerűbb lenne a helyzetünk. Létezik ugyanis a „magáncélú másolás” nemes intézménye, amely lehetővé teszi, hogy egyes művekről (például film a tévében) külön engedély nélkül másolatot készítsünk. Azt persze nem mondanám, hogy ezt minden külön díj megfizetése nélkül tesszük, mert ez a megállapítás nem lenne helyénvaló. Az ilyen másolatokért bizony fizetünk.

Ez a díj hanghordozók esetében (például kazetta, CD, DVD) az úgynevezett „üreskazetta jogdíj”, amit eleve minden egyes adat- vagy hanghordozó árába beépítenek. A másik ilyen – talán nem annyira közismert – „védővám” a papír alapú tartalom többszörözését ellensúlyozó „reprográfiai jogdíj”, amit korábban csak a fénymásolóokra alkalmaztak, mostanra azonban – az internetes tartalom egyre terjedő többszörözésére reagálva – egyes nyomtatókra is kiterjesztettek. Ezek a pénzek aztán egy precíz szabályozás szerint a szerzők között kerülnek szétosztásra.

Eddig ha az előbb vázolt gondolatmenetemet megpróbáltam egy informatikussal megosztani, az mindig csúnyán kezdett el nézni rám. Hiszen miért is fizessen ő holmi – általa nem is ismert szerzőknek – mikor a megvett CD-re jó eséllyel csak egy adatmentés kerül? Igazságtalannak és méltánytalannak érezte ezt az eljárást, mint ahogy valószínűleg az a kereskedő is háborog, aki csak számlanyomtatásra használja a lézernyomtatóját. Mit is lehet erre válaszolni? Talán azt, hogy ez a kisebb rossz. Gondoljunk csak bele, hová vezetne, ha a magáncélú másolás is engedélyköteles lenne, vagy esetleg teljesen tilos? Lényegesen csökkenne annak a lehetősége, hogy ismeretekhez jussunk vagy juttassunk másokat. A legegyszerűbb tehát az, ha hóbörgés helyett a kasszánál való sorbanállás alatt azzal a jóleső érzéssel készítjük elő a valamivel magasabb összeget, hogy – ha nem is teljesen jószántunkból – egy jó ügyet támogatunk. Érezzük magunkat inkább mecénásnak, mint becsapott, megsarcolt vásárlónak.

A többszörözés szoftver esetében egyetlen „biztonsági másolat” készítése erejéig tekinthető jogszerűnek. Értelemszerűen a biztonsági másolatról nem illik biztonsági másolatot készíteni, „biztos ami biztos” alapon. Külön kérdést vet fel, hogy egy-egy teljes mentés készítése sérti-e ezt az elvet, hiszen itt a többszörözés készítőjének nyilvánvalóan nem áll szándékában, hogy egy operációs rendszerről készítsen másolatokat. Ő csak adatbázisokat akar – a megfelelő környezetbe illesztve – lementeni. Aztán hogy ezt adott esetben majd hogyan fogja megítélni egy bíróság egy eljárás során, nos azt nem tudhatjuk. Meglátásom szerint a jogsértés ilyenkor annyira csekély mértékű, amellyel kapcsolatban sem társadalomra való veszélyességet, sem pedig ténylegesen a szerzőnél jelentkező kárt nem lehet kimutatni.

A többszörözés jogának megsértése olyankor már sokkal nyilvánvalóbb, amikor elszedve a szomszéd kisfiú kétheti zsebpénzét adunk neki egy másolati példányt a legújabb

„csihi-puhi” játékszoftverünkből. Nyilván nincs az a bíróság, amelyik ezek után elhinné, hogy mi a törvény által engedélyezett másolati példányunkat a szomszédban akartuk tartani, mert az egy tucat tizenéves gyerek között nagyobb biztonságban van, mint a szobánkban a polcon.

A terjesztés

Először is tétélezzük fel, hogy a mű nem egy vírus, vagyis a jogszerű terjesztésnek efféle akadálya nincs. Terjesztésnek minősül a mű eredeti példányának (szoftver esetében ez kevéssé valószínű) vagy többszörözött példányának (jellegzetes terjesztési forma) hozzáférhetővé tétele a nyilvánosság számára, amely történhet kereskedelmi forgalomba hozatallal, vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.

Egy számítógépes program törvény által nevesítve átruházással, bérbeadással valamint az ország területére forgalomba hozatal céljából való behozatallal terjeszthető. Ez konkrétan elidegenítést, ajándékozást, bérbeadást, kölcsönzést valamint importot jelenthet.

A magyar szabályozás az általános rendelkezések között nevesíti a jogkimerülés feltételét, mely szerint, ha a műpéldányt a jogosult vagy az ő kifejezett hozzájárulásával más adásvétellel vagy a tulajdonjog más módon történő átruházásával forgalomba hozta, a terjesztés joga az így forgalomba hozott műpéldány tekintetében – a bérbeadás⁵, a haszonkölcsön és a behozatal jogának kivételével – a továbbiakban nem gyakorolható. Könyvek esetében például ez teremti meg az antikváriumok létjogosultságát. Szoftverek vonatkozásában ilyesmit nem találunk... Legalábbis még nem. A hiány oka talán mindössze annyi, hogy eleddig senki sem keresete meg a bíróságot azzal, hogy szeretné már megunt szoftverét továbbértékesíteni, és ebben az arra jogosult őt megakadályozza. Talán feltűnne a bíróságnak, hogy az ilyen jellegű magatartás azontúl, hogy a szabad piacnak árt, erősen emlékeztet a joggal való visszaélésre is...

Tapasztalatból tudhatjuk, hogy kereskedelmi forgalomba kerülő szoftverek licencai vagy teljes mértékben kizárják a továbbértékesítést, vagy soha megadásra nem kerülő engedélyhez kötik azt.

Hasonló nehézségekkel szembesülhet az, aki cégek felszámolásával foglalkozik, és a gépállománnyal megszerzi az azon futó szoftverekhez kapcsolódó jogosultságot is. Legalábbis, azt hiszi, hogy megszerezte. Hazánkban tudtommal ezen a téren nincs sem precedens értékű döntés, sem ehhez kapcsolódó per folyamatban. A németek egy lépéssel előtűnk járnak, egy ottani bíróság már kimondta, hogy egy szoftver felhasználásának „továbbadását” ilyen módon megakadályozni nem lehet. Hozzá tartozik a történethez, hogy a program az adott esetben is „tucatprogram” volt, nem pedig egyedi fejlesztés.

A következő számban mesélek még egy keveset a többszörözésről, majd az átdolgozásról, amely szoftverek esetében szintén speciálisnak mondható.

Addig pedig Boldog Mikulást!
Dr. Dudás Ágnes

⁵ Faludi Gábor megítélése szerint a másolatra vonatkozó határozatlan időre szóló bérleti jog kikötésével is megállapítható helyes jogértelmezés mellett a regionális jogkimerülés.